

KIRJA-ARVIOT

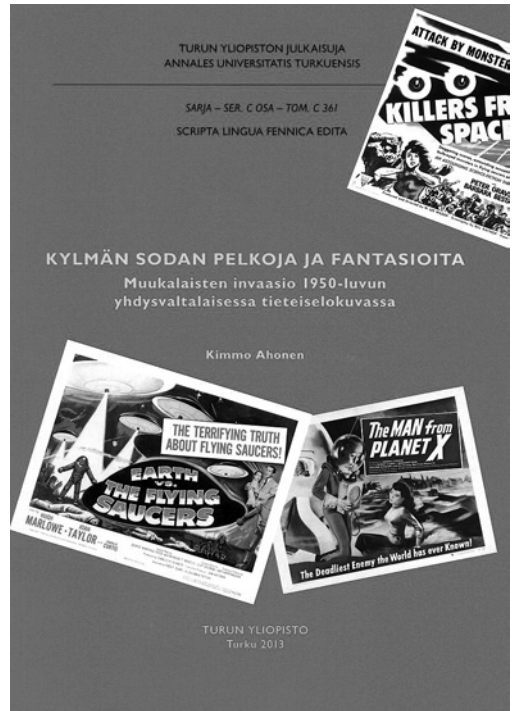
KYLMÄN SODAN KULTTUURISET MUUKALAISET

Kimmo Ahonen (2013): Kylmän sodan pelkoja ja fantasioita: Muukalaisten invaasio 1950-luvun yhdysvaltalaisessa tieteiselokuvassa. Turun yliopiston julkaisuja, Annales Universitatis Turkuensis C 361. Turku: Turun yliopisto. 470 s.

Kimmo Ahosen väitöskirja *Kylmän sodan pelkoja ja fantasioita* (2013) käsittelee 1950-luvun tieteiselokuvien kuvauksia muukalaisten kohtaamisesta ja invaasiosta. Ahonen tarkastelee neljääkymmentä yhdysvaltalaista elokuvaa, kuten *Uhkavaatimus maalle* (1951), *Avaruuden pirut* (1953), *Maaailmojen sota* (1953) ja *I Married a Monster from Outer Space* (1958). Tällä vuosikymmennellä tieteiselokuva muokkautui omaksi genrekseen, jonka on ajateltu antaneen kulttuurisen ja ideologisen muodon kylmän sodan uhkakuville. Yhä edelleen nämä tieteiselokuvat saavat toimia ydinsotapelkojen kuvittajina.

1950-luvulla tuotettiin satoja tieteiselokuvia, ja Ahonen on rajannut oman käsittelynsä invaasioelokuviin, joissa kohdataan toiseutta muukalaisten muodossa. Kuten Ahonen itsekin toteaa, invaasioelokuvaa ei aikalaiskeskusteluissa käsitelty omana alalajinaan, vaan kyse on hänen jälkikäteen tekemästään määritelmästä. Keinotekoinen rajaus on toimiva, sillä se ohjaa huomion ideologia-konflikteihin, joita on pidetty kylmän sodan ajankohdan keskeisinä kysymyksinä sekä aikalaiskeskusteluissa että sen jälkeen.

Ahonen korostaa invaasioelokuvien laajaa temaattista kirjoa, vaikka nostaakin esille erilaisen elämänmuodon joko sotaisia tai rauhanomaisia kohtaamisia. Tärkein huomio tutkimuksessa onkin, että elokuvilla (ja aikakauden muulla populaarikulttuurilla) oli erilaisia konteksteja – suorasta ulkopolitiikan kommentoinnista aina muuttuvan arkielämän kiemuroihin. Ahonen huomauttaa, että harva tieteiselokuva pyrki olemaan suoraan poliittisesti aktiivinen ja kamppailu kommunismin rajoista pysytteli

usein metaforisella tasolla. Jotkut elokuvat suhtautuivat jopa ideologiakriittisesti Yhdysvaltojen kulttuuriin, mikä osoittaa, että 1950-luvun tieteiselokuvien yksipuolinen maine kylmän sodan uhkakuvien viljelijänä on liian rajoittunut kuvaus vuosikymmenen kulttuuris-moraalis-ideologisista äänistä.

Ahonen ei haluakaan toistaa vain aiempia tulkintoja kylmän sodan metaforista, vaan hän pyrkii laajentamaan keskustelua kulttuurihistoriallisesti. Aiheen laajentaminen tapahtuu kahdella rintamalla. Ensinnäkin elokuvien ohella tutkimuksessa vahvan roolin saavat erilaiset aikalaismateriaalit, kuten käsikirjoitukset ja tuotantomateriaali, trailerit ja markkinointi, elokuvakritiikki ja aikalaiskeskustelu tieteisaiheista niin lehdistä kuin muussa populaarikulttuurissa (sarjakuviissa, kirjoissa ja televisiossa). Laaja lähdemateriaali avartaa kuvaa elokuvista ja niiden teemoihin liittyvistä aikalaiskeskusteluista, vaikkakin tavallisten katsojien rooli jää taka-alalle, kun tutkimus keskittyy saatavilla olleeseen julkiseen keskusteluun.

Toisekseen Ahonen käsittelee kylmän sodan aikalaiskontekstin sisältävän poliittisten kiistojen lisäksi kulttuurisia ja moraalisia

ristiriitoja. Neuvostoliiton ja kommunismin aiheuttama ideologinen konflikti ja ”eron tekemisen” retoriikka ulottui siten kokonaisvaltaisesti eri elämänalueille. Elokvien huomio ei kohdistunut vain muukalaisten ja heidän ideologiansa toiseuttamiseen vaan myös siihen, millaisena yhdysvaltalainen kulttuuri haluttiin esittää. Tutkimuksessa huomioidaankin amerikkalaisen kulttuurin 1950-luvun muutoksia, kuten kulutus-kulttuurin nousua ja lähiöistymistä, sekä pohditaan, miten niitä peilattiin yhtäältä individualismin ihannointiin ja toisaalta dehumanisoinnin ja kommunismin pelkoon.

Laajasti ymmärretyn kulttuurihistoriallisen kontekstin ja käytetyn materiaalin paljous ovat väitöskirjan siunaus ja kirous. Rinnakkaisia keskusteluja, viittauksia ja teemoja on elokuvissa läsnä useita, ja niiden kattava käsittely on haastavaa. Ahonen on ratkaissut ongelman valitsemalla esimerkkielokuvia kuhunkin esille nostamaansa teemaan. Vaikka kokonaiskuvat kustakin elokuvasta jäävät rajatuiksi ja ristikkäisviittaukset eri elokuvaan ovat välillä haastavia seurattavia, on ratkaisu toimiva, ja vuosikymmenen aikalaieskustelut pääsevät esille johdonmukaisesti. Toisaalta tarve korostaa valittujen teemojen merkittävyyttä aiheuttaa teokseen ajoittaista toisteisuutta.

Ahonen pyrkii ensisijaisesti luomaan dialogia elokuvien ja aikalaismateriaalien välille eikä mielellään lähde tekemään vertauskuvallista analyysiä elokuvista, vaan pitäytyy muussa materiaalissa esille nostetuissa teemoissa. Historioitsijan ote näkyy työssä vahvasti, ja Ahonen välttää vahvaa elokuvien tulkintaa, vaikka teksti olisi ajoittain kaivannut vahvempaa tutkijan omaa ääntä. Sen sijaan tekstissä monesti korostuvat muut 1950-luvun tieteiselokuvien tulkitsijat. Siinä missä aikalaieskustelu on huolellisesti kontekstoitua, tutkijoiden tulkinnat esitetään abstraktilla ja historiattomalla tasolla.

Kuten Ahonen toteaa tutkimuksensa loppupuolella, 1950-luvun elokuvilla on ollut voimakas vaikutus myöhempiin tieteiskuvuihin ja keskusteluun kylmästä sodasta, ja siten näiden tuotantojen merkitys ulottuu aina nykypäivään. Samalla logiikalla julkaistut tulkinnat elokuvista ovat tapa hahmottaa merkitysten muutoksia, ja tutkimuskirjallisuuden olisi voinut sisällyttää historialliseksi

tutkimusmateriaaliksi, ei niinkään teoreettiseksi keskusteluksi. Tämä olisi ratkaissut myös häilymisen metaforisen ja historiallisten tulkintojen rajapinnalla. Vastavuoroisesti teoreettista keskustelua olisi voinut syventää pohtimalla propagandan ja ideologisuuden rajapintaa – esimerkiksi laajentamalla jo nyt oivallista pohdintaa elokuvien sanomien tarkoitushakuisuudesta.

Tutkimuksen keskeinen vahvuus on, ettei tutkimusmateriaalia pakoteta ennalta määrättyihin tulkintoihin. Sen sijaan kuva vuosikymmenen elokuvasta näyttää monimuotoiselta ja moniääniseltä – mielikuva, jota moni muu tutkimus on vältellyt. Ahonen avaa yleistä kuvaa, jonka mukaan muukalaisuhan avulla tieteiselokuva säännönmukaisesti loi negatiivista kuvaa kommunismista ja Neuvostoliitosta ja vastaavasti ihanoi amerikkalaista kulttuuria. Hän korostaa, ettei yhdysvaltalaista elokuvateollisuutta ollut täysin pakotettu toimimaan maan virallisen ulkopoliittikan mukaan. Siten elokuvat eivät vain heijastaneet vaan myös kommentoivat maan politiikkaa.

Kylmän sodan pelkoja ja fantasiaita huomioi ihastuttavasti myös moninaiset lukijat, sillä johdonmukainen käsittely ja selkeästi kirjoitettu teksti avautuvat muillekin kuin tutkijoille. Kirja toimii erinomaisena suomenkielisenä 1950-luvun tieteiselokuvan yleisesityksenä, ja oheismateriaalin tuominen elokuvakertomusten rinnalle avaa uusia näkökulmia tuttuihin teoksiin ja vuosikymmenen elämään Yhdysvalloissa.

Outi Hakola